

утвердження громадянського суспільства; подальший розвиток і вдосконалення політичних відносин, політичних принципів та норм; зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства і особи; вдосконалення діяльності засобів масової інформації.

Проаналізувавши сучасний стан політичної системи в Україні, можна визначити її типологічні ознаки. З погляду формаційного підходу, політична система України є посткомуністичною, де в еклектичній формі поєднуються елементи старої командноадміністративної, олігархічної та сучасної демократичної систем.

До елементів командно-адміністративної системи можна віднести: збереження структури і функцій старого адміністративного апарату; пристосування ряду форм і процедур радянської системи права до ринкових умов.

До елементів політичної олігархічної системи можна віднести: тіньові доходи можновладців за рахунок створення пільгових податкових, кредитних та інших умов для паразитичного збагачення номенклатурних кланів, залежність засобів масової інформації не від масового споживача, а від кланових угруповань.

До нової демократичної системи слід віднести конституційні засади функціонування органів влади, поступове створення механізму протидії і стримувань та правове забезпечення можливості судового захисту прав громадян, розвиток громадських і політичних організацій.

За культурологічним підходом політична система України набула пріоритетних рис східноправославної цивілізації, де сильно була розвинута державна бюрократія та ідеологічна обробка населення церквою і державою, а широкої громадської ініціативи не було. Політичні системи інших країн (Болгарії, Сербії, Росії, Білорусії), котрі також виростили на ґрунті даної культурної традиції, проявляють значно менший реформістський потенціал, ніж політичні системи країн, що своїми традиціями сягають у західну (католицько-протестанську) культуру, але зате масштабно мафізуються.

З погляду масштабу і характеру реалізації основних функцій у суспільстві політична система України поєднує елементи адміністративно-командної, змагальної і соціопримирливої систем. Конституція закріпила ідеал соціопримирливої системи. Однак на практиці здійснити його в нинішніх умовах надзвичайно важко, оскільки затягнувся процес ринкових трансформацій і збереглися радянські механізми соціального захисту населення, дещо модифіковані до нових умов.

**Торяник Андрій Сергійович,
курсант 3 курсу ФПФСП НАВС
Науковий керівник: Пендюра М. М.
доцент кафедри загальноправової
та гуманітарної підготовки
ФПФСП НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ І ПРЕДЕНТИЗМ ЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НАЦІЙ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У сучасному світі існує багато етнічних держав, тому перед державною владою постає складна проблема врахування етнонаціональних особливостей. Кожен етнос прагне до реалізації своїх інтересів у багатьох сферах економічній, політичній, культурній. Характер інтересів етнічних спільнот та інтенсивність у їх досягненні визначається статусом місцем, яке займає етнос у суспільстві. Якщо етнічна група відчуває себе ущемленою в тих чи інших правах, вона прагне підвищити свій статус, таким чином реалізуючи право на самовизначення. Іноді достатньо здобуття автономії у складі держави чи усунення дискримінації за етнічною ознакою у всіх сферах суспільства.

Сучасний світ продукує багато ідентичностей, серед яких однією з найбільш усталених і найменш підвладних трансформаціям є етнічна ідентичність. Належність індивіда до певного етносу усвідомлюється змалку, а прагнення захистити інтереси свого етносу найчастіше актуалізується у кризові періоди. Етнополітичні процеси багато в чому визначають динамічну картину сучасного

світу, і особливу роль у цьому відіграє конфліктна взаємодія між представниками різних етносів. В окремих випадках, коли етнос вже не пов'язує своє майбутнє з життям у даній державі, вимоги етносоціальних спільнот набувають радикального характеру, і етнічна група висуває сепаратистські або іредентистські вимоги. Як сепаратизм, так і іредентизм є досить поширеними явищами у сучасному світі, але найчастіше оцінюються негативно і викликають занепокоєння світової спільноти у практичному сенсі яким чином реагувати на вимоги сепаратистів і іредентистів? З огляду на це дані процеси вимагають від науковців серйозного вивчення і аналізу.

Сепаратизм визначається як прагнення до відокремлення однієї частини держави від цілого з метою досягнення повної незалежності. Однак вихідні мотиви сепаратистів за своєю природою можуть бути політичними, економічними, етнічними, конфесійними, територіальними, у зв'язку з чим виділяють кілька видів сепаратизму. З-поміж багатьох його видів найбільш поширеним у сучасному світі є етнічний сепаратизм, оскільки практично кожна етносоціальна спільнота намагається використати право на самовизначення і реалізувати його у тій чи іншій формі, зокрема, створити власну державу. Особливістю етнічного сепаратизму є те, що фактично він породжений багатьма причинами, зокрема, дискримінацією етнічної групи у таких сферах, як політична, економічна, релігійно-конфесійна, культурна та інших.

Ще одним шляхом самовизначення етнічних спільнот є приєднання до сусідньої держави, якщо там проживають їхні «етнічні родичі», які є титульним етносом. Дане явище отримало назву «іредентизм». Термін сформувався в Італії в кінці XIX ст. і вживався у словосполученні *Italia irredenta*, тобто "незвільнена Італія". Таку назву мала політична партія, яка вимагала приєднання до Італії всіх земель, що перебували під іноземним пануванням і населення яких розмовляло італійською мовою.

Іредентизм як одна з форм буття етносу в політичних реаліях найбільш плідно досліджується представниками етнополітології. Напрацювання у дослідженні феномену іредентизму мають зарубіжні науковці Е. Гелнер, Дж. Гоксек, Д. Горовіц, Д. Ландау, Н. Чейзен та інші. Серед російських науковців іредентизм знайшов відображення у працях А. Аклаєва,

Р. Бараш, О. Садохіна, В. Тураєва, В. Шабаєва та інших науковців. Українські вчені розглядають іредентизм як один з проявів етнополітичної поведінки.

Великий розвиток сепаратизм набув в Україні в період з 2014 року по нинішній час. На сході і півдні України сепаратизм завжди був присутній, але це явище існує в багатьох країнах — Умланд. Згідно з опитуваннями незалежних інститутів тільки 12-15% населення на південному сході України морально готові для приєднання до Росії, 30% називають себе про-Майданними. У ролику «Лідери від п'єми» ТСН вказується на «кримінальний хвіст» сепаратистських лідерів з «бандитських 90-их» і написані «під копірку» заяви-месиджі.

Виявом сепаратизму зразка 2014. року є вторгнення, керування сепаратистським рухом з боку розвідувально-диверсійних частин РФ за координації з політичними колами (див. сучасний етап). Формою протесту служить мережева організація. Ватажками і провідниками є люди з неясною орієнтацією і життєвим шляхом.

Історичний досвід руху етнічних спільнот до самовизначення показує, що сепаратистські рухи, хоч є більш радикальними за характером, але також і більш успішні, у той час як іредентистські рухи рідко коли досягають мети. Кожний випадок сепаратизму розцінюється державою як загроза її цілісності і супроводжується втручанням світової спільноти, яка найчастіше виступає на боці національних держав.

Вагома перепона на шляху до успішної реалізації вимог іредентистів пов'язана з можливим порушенням етнічного балансу у державі, яка приймає нову групу. На етнічну групу, яку увійшла до складу сусідньої держави, можуть чекати багато труднощів як культурного, так і соціально-економічного характеру.

Спільна риса іредентизму і етнічного сепаратизму полягає у тому, що на їх ґрунті можуть розвиватися гострі етнотериторіальні міждержавні конфлікти. У випадку іредентизму за умови проживання одного етносу у різних країнах конфлікт неминуче набуває політичного характеру. Прикладом може слугувати міждержавний конфлікт між Вірменією і Азербайджаном щодо

Нагорного Карабаху, де сформувалися глибокі протиріччя між вірменами-християнами і азербайджанцями (іредентизм). На появу сепаратистських рухів оперативно реагують сильні сусідні держави, які, виходячи з власних інтересів, підтримують або не підтримують сепаратистів, наприклад, російсько-грузинський конфлікт 2008 року з приводу самовизначення Південної Осетії і Абхазії.

У будь-якому випадку задоволення іредентистських і сепаратистських вимог призводить до зміни державних кордонів, зменшення території національної держави, від якої відокремився регіон, що складає певну загрозу для територіальної цілісності держави, у зв'язку з чим набула поширення думка про те, що право націй на самовизначення і принцип територіальної цілісності держави суперечать один одному і їх важко узгодити.

Таким чином, іредентизм і етнічний сепаратизм виступають як ідеології і рухи етнічних спільнот, які прагнуть реалізувати право на самовизначення. Вони мають ряд спільних рис: поштовхом для початку обох процесів є незадоволення етнічних груп своїм статусом; важливою умовою є етнополітична мобілізація групи на досягнення поставлених цілей.

Відмінності полягають у меті і характері вимог, які висуваються до влади. Етнічні сепаратисти налаштовані на створення власної держави, іредентисти на приєднання до сусідньої держави, де проживає більшість етнічної групи. В історичному контексті досягнення поставленої мети етнічними сепаратистами свідчить про те, що цей рух має більше прикладів успішної реалізації. Етнічний сепаратизм і іредентизм не єдині шляхи самовизначення народів, адже на початку ХХІ століття значного поширення набуває надання етнічним групам внутрішніх компенсацій у вигляді територіальної автономії або інших формах, що дозволяє їм підвищити свій статус у суспільстві.

Проведення розмежування між сепаратистськими і іредентистськими рухами має практичний сенс і необхідне з метою вироблення рекомендацій щодо адекватного реагування держав на їхні вимоги. Подальші наукові розвідки даної проблеми можуть стосуватися вивчення етнічного сепаратизму і іредентизму у контексті регіональних політичних процесів з використанням методологічних підходів політичної регіоналістики, а також вивчення потреби приймати участь влади у боротьбі з сепаратистськими та іредентистськими рухами.

Список використаних джерел:

1. Аклаев А. Р. Этнополитическая конфликтология : Анализ и менеджмент / А. Р. Аклаев. – М. : Дело, 2005. – 472 с.
2. Бараш Р. Ирредентизм как категория дискурса и политической практики / Р. Бараш // Вестник Российской нации. – 2012. – № 2-3. – С. 151-171.
3. Бернадський Б. В. Іредентизм як джерело міжнародних конфліктів [Електронний ресурс] / Б. В. Бернадський. – Режим доступу: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/06/bernadskiy.htm>
4. Голунов С. В. Проблема ирредентизма : ситуация в российском пограничье на фоне мирового опыта [Электронный ресурс] / С. В. Голунов. – Режим доступа : <http://ashpi.asu.ru/ic/?p=2110>

**Тюріна Оксана Володимирівна,
професор кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Правовий статус людини і громадянина становить самостійний правовий інститут в рамках конституційного права як правової системи кожної держави-учасниці ЄС, так й правової системи Європейського Союзу в цілому. Даний правовий інститут має системний вимір і охоплює такі базові компоненти, як інститут громадянства ЄС, принципи правового статусу особи, сукупність основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також їх гарантії.

Згідно положень установчих договорів (Договір про діяльність Європейського Союзу) громадянство Європейського Союзу поширюється на всіх осіб, що мають громадянство будь-якої держави-члена ЄС, тобто кожен громадянин держави-члена є громадянином Союзу. Тим самим